

starši. Več mestnih gospodov pa nalašč ni bilo navzočih, kar je tudi pomenljivo.

Civilni zakon nasprotuje zakramentu sv. zakona.

II. S tem pa zakon krščanski še ni prav popolen. Zakon je dobil višo nalogo, ko prej; ni več samo ustanovljen za pomnoženje človeškega rodu, ampak za pomnoženje pravovernih kristijanov, „sodržavljanov svetnikov Božjih.“ Efez. II. 19. Tako naj bi se izrežalo človečanstvo „za češčenje Boga in odrešnika Kristusa.“ Nadalje so se natanko določile pravice in dolžnosti možu in ženi. Vedno morata namreč pred očmi imeti, da sta si dolžna pristrčno ljubezen, vedno zvestobo in medsebojno podporo. Mož je glava rodovine, glava žene; ker pa je žena meso od njegovega mesa, mu je pokorna le kot družnica, ne pa kot dekla, tako, da s svojo pokorščino ne zgubi nič na časti in dostojnosti. Pa tako v moži, ki ukazuje, kakor v ženi, ki uboga, mora bivati Božja ljubezen, ker mož predstavlja Kristusa in žena Cerkev. „Mož je glava žene, kakor Kristus glava Cerkve; kakor je Cerkev Kristusu pokorna, tako naj bodo žene možem pokorne v vseh rečeh.“ Efez. V. 23. 24. Otroci so pa po vesti zavezani, staršem biti pokorni in jih spoštovati; staršem pa se šteje v čednost, da za svoje otroke skrbé in jih izgojé. „Vi očetje“ pravi sv. Pavel „izgojite svoje otroke s podučevanjem in svarenjem Gospodovim.“ Iz tega je razvidno, da so dolžnosti zakonskih mnogoštevilne in težke. Pa milost (gnada) sv. zakramenta jim to olajša.

Ko je Kristus sv. zakon tako ponovil in tako odlično posvetil, izročil je vso oblast nad njim sv. Cerkvi. Ona je tudi vedno in povsod vladala sv. zakon kristijanov, tako, da je bilo vsem očitno: da je ta oblast le njena, in da je ni dobila od ljudi, ampak iz nebes. Znano je, koliko si je sv. Cerkev prizadevala, da ohrani sv. zakonu svetost in popolnost. Znano je, kako je cerkveni zbor v Jeruzalemu karal razuzdano ljubezen, kako je sv. apostol Pavel nekega meščana v Korintu zavoljo kryne nečasti obsodil, kako je sv. Cerkev vedno pogumno odbijala napade na sv. krščanski zakon, n. pr. napade gnostikarjev, manihejcev, montanistov v prvih časih kristijanstva, potem napade mormonov, simonistov, falansterijancev in komunistov v naših dneh. Naredila se je edinostna zakonska postava za vse brez razločka; razloček med svobodnimi in sužnji se je odpravil; pravice moža in žene so se uravnale, kajti sv. Jeronim pravi: Kar je ženi prepovedano, to pri nas tudi možu ni dovoljeno, poslužna sta si pod enakimi pogoji.“ Iz enake ljubezni in enakih dolžnosti so rastle enake pravice. Čast žene se je izrekla in branila; možu je se prepovedalo ženo umoriti zavoljo zakonoloma, ali pa iz nečiste strasti nezvestemu postati. Tudi to je velika pridobitev,

da so se omejile pravice očeta do otrok, in da jim ne sme braniti, da v sv. zakon stopijo; dalje, da so se prepovedali zakoni med zlahtniki, ker s tem se je povikšala čeznaravna ljubezen: branili so se tudi zakoni zoper zmoto, silo in zvižajo: zakonski zvezi se je dala sramožljivost, osebi varnost, zakonu dostojnost, veri nedotakljivost. Sv. Cerkev je obdala te Božje naredbe s tako močjo in s tako previdnimi postavami, da mora vsak nepristranski razvideti, da je sv. Cerkev tudi v tem najboljša hraniteljica človeškega rodu; da je njena modrost vedno premagala dirajoči čas, krivico ljudi in neštevilne premembe držav.

Po prizadevanji hudega duha pa nikoli ne manjka ljudi, ki zametujejo vse dobre odrešenja, in tako zaničujejo prenovitev sv. zakona. V prejšnjih časih so napadali sv. zakon v posameznih točkah; dandanašnji čas pa hočejo kar ves sv. zakon vničiti, čeravno je tako popolen postal v vseh zadevah. Vzrok tej prikazni leži v tem, ker so ljudje zmoteni po krivih filozofih in ker je tak duh med njimi, da jim nobena reč ni tako zoperna, kakor vdanost in pokorščina. Z vso silo delajo na to, da bi posamni, in rodovine in ves človeški rod zaničevali Božjo nadvlado. Ker je pa začetek rodovine v zakonu, zato ti ljudje ne trpé, da bi bil zakon sv. Cerkvi podvržen, prizadevajo si nasprotno, vzeti zakonu vsako svetost in potisniti ga med posvetne reči, o katerih ukazuje država. Zato hočejo vso oblast čez zakone vladarjem izročiti, sv. Cerkvi pa jo popolnem vzeti; pravijo, če je sv. Cerkva o tem kedaj kako pravico imela, da si jo je sama prilastila nepostavno ali z dovoljenjem vladarjev. Zdaj pa, pravijo, je čas, da vladarji to svojo pravico nazaj vzamejo. Iz tega izvira civilni zakon in tiste postavbe o zadržkih poroke in uradne sodbe o zakonskih pogodbah. Ognjevitó in strastno se jemljejo sv. katoliški Cerkvi vse pravice, zapovedovati in določevati o sv. zakonu, in ne jemlje se ozir ne na njeno Božjo oblast, ne na njene modre določbe, ki so narodom, ko so krščansko vero sprejeli, toliko časa ugajale.

Naturalisti pa, ki imajo državno vsemogočnost za Boga in s tem veliko zmešnjav delajo, se vendar močno motijo. Ker je sv. zakon od Boga postavljen, in tako rekoč podoba Kristusovega rojstva, zato ima nekaj svetega na sebi, kar ni prišlo od zunaj, ampak že leži v njegovi naravi, in dostojnosti, ki jo ima po naravi, ni dobil zakon od ljudi. Zato sta izrekla naša prednika Inocencij III. in Honorij III., da je zakon nekaj svetega tako pri kristijanih, kakor pri nevercih. Sklicujemo se na zgodovinske ostanke prejšnjih časov, na navade in naprave onih narodov, ki so se v omiki više povzpeli in ki so imeli čut za pravico. Vsem tem narodom je bila dognana reč, da je zakon neka sveta, z vero v zvezi stoječa reč. Zato so bili z ženitvovanjem združeni verski običaji, ki so jih duhovniki opravljali. Celo do ne-

vercev tedaj je imela tako moč narava zakona, spomin na njegov začetek in samovest človečanstva. Ker je tedaj zakon sam po sebi sv. reč, zato ga ne sme vladati posvetna oblast, ampak sv. Cerkev, ker le njej je dana oblast učiti, kar je svetega.

Pomisliti pa je tudi, da je zakon zakrament, in ravno zato je zakon pri kristijanih plemenita naprava. O sv. zakramentih pa sme le Kristusova Cerkev postaviti in ne gre, to oblast, naj bo tudi le deloma, izročiti posvetni gosposki. To nam jasno dokazuje tudi zgodovina; kajti vedno je ona določevala o zakonu, tudi v časih, o katerih se ne more trditi, da bi bili vladarji z njo o tem porazumljeni. Ali ni abotno misliti, da bi bil Kristus od Poncija Pilata ali od judovskega kralja Heroda dovoljenja dobil, obsojati mnogoženstvo in razdruženje zakona? Ali je mar sv. Pavel od Tiberija, Kalgule ali Nerona dovoljenja dobil učiti, da ločitve in krvna onečistenja niso dovoljena? Pameten človek ne bo hotel verjeti, da je sv. Cerkev dala toliko postav o svetosti zakona, o njegovi nerazdružljivosti, o porokah med sužnjimi in svobodnimi, in da je za vse to dovoljenje dobila od rimskih cesarjev, ki so krščanstvo iz celega srca sovražili, in le na to merili, da bi krščansko vero s silo in mečem uničili. To se posebno še iz tega razvidi, ker cerkveno pravo dostikrat ni bilo enako posvetnemu, in ker so sv. mučeniki Ignacij, Justin, Atenagoras, in Tertulijan mnoge zakone, ki so bili po posvetni postavi dovoljeni, javno za neveljavne proglasili. In tudi potem, ko so krščanski vladarji nastopili, vendar papeži in v cerkvenih zborih zbrani škofje niso nehali, ravno tako svobodno in pravozavestno sklepati o zakonu, kar se jim je zdelo koristno in času primerno, če prav se ni zmirom vjemalo s posvetnimi postavami. Vsakemu je znano, koliko se je sklepalo o sv. zakonskih zadržkih, o obljubah, o zakonih med raznovernimi, o krvni zlahti, o zločinu, o javni poštenosti, na cerkvenih zborih v Illiberi, Arlesu, Kalcedonu, Milevi in na drugih, in kako so bili ti sklepi včasih protivni posvetni oblasti. Vladarji sami si niso v tej stvari nobene oblasti pripisovali, ampak priznali, da o sv. zakonu nimajo družega odločevati, ko svete zapovedi cerkvene o sv. zakonu spoštovati in braniti. In če so kaj določili o sv. zakonskih zadržkih, predstavili so precej, da imajo za to dovoljenja od sv. Cerkve. Vedno so bili navajeni, o prepirih zaradi ločitve ali kake druge sv. zakon zadevajoče stvari poizvedeti razsodbo sv. Cerkve in njej se podvreči. Zato je Tridentinski cerkveni zbor rekel, da ima sv. Cerkev pravico in oblast, določiti zakonske zadržke, ki storé sv. zakon neveljaven, in da zakonske stvari spadajo pred cerkvene sodnike.

Gospodarske stvari.

Krompir.

Zgodovina. Velekoristna rastlina krompir, podzemljica (*Solanum tuberosum*) je od nekaj

doma v Ameriki, namreč na peruanskih in kilijanskih planinah. V Evropo prenesen bil je l. 1584 in v naše kraje še le l. 1730—1740. Sprva so krompir polagali le živini, ker so mislili, da je nezdrav. Še le pred 60—80 leti so ga vsled slabih letin začeli sploh saditi in jesti. Sedaj je krompir najpoglavitejši živež ljudem po hribih in v nekterih nerodovitnih deželah n. pr. na Irskem. Odkar se krompir sadi, še ni bila nikoli po vsej Evropi na enkrat lakota. Zadnja leta začel je krompir hudo gnjiti. Vzrok temu je majhna gliva „krompirjev plesenj“. Raznih zvrstij krompirjevih poznamo uže nad tisoč. Navadno razločujemo krompir v takšen, ki je za človeško jed in v takšen, ki ga le bolj živini polagajo. Zadnji čas začeli so priporočati zraven starih še celo nove sorte. Takaj svetujemo našim gospodarjem opaznosti. Naj ne popuščajo uže udomačenih in kot dobrih jim znanih sort, dokler se ne prepričajo vsaj v malih poskusnjah, da je priporočena nova sorta res boljša. Zlasti ne kaže iz gorkejših krajev od nas kupovati krompirjevega semena. Da pa nekoliko razjasnimo svojim čestitim bralcem razne zvrsti novega krompirja, podamo jim v sledečem nekaj poskusenj, katere je grof Attemsova semenšnica v Gradci (Samencultur-Station in St. Peter bei Graz) v letošnjem ceniku svojem objavila. Pravi: „od nas priporočene sorte smo uže več let sami sadili in naša razsodba o njih dobroti izvira torej iz lastne skušnje. Razločujemo jih v 3 vrste. V prvo vrsto A. stavimo krompir najfinišega okusa, ki je torej pravi najfiniši namizni in salatni krompir. Takšnega imamo zopet 3 sorte, namreč, rani, srednje rani, in pozni krompir. V obročkih pristavljena številka kaže, kder se dotična sorta v vrtnarskem zapisniku popisana nahaja. Dakle A. 1. rani namizni fini krompir: (8) „šesttednik“ beli (Sechswochen, weisse Kartoffel), gomolje podolgovato, najbolj rani izmed vsega krompirja. Semena 5 kilo velja 1 fl.; dalje (12) „rudeča ledvica“ (röthliche Nierenkartoffel), podolgovat krompir, jako okusen (5 kilo 1 fl. 20 kr.), (42) „Biscuit“, bel, okrogel, jako okusen (5 kilo 1 fl. 80 kr.), (46) „Farinosa“, okroglast in močnat krompir (5 kilo 1 fl. 80 kr.), (85) „modri šesttednik“ okroglast, trpežen in jako okusen (5 kilo 1 fl. 80 kr.) A. 2. srednje rani namizni fini krompir: (150) „mehikanska ledvica“ (Mexikan. Nieren) okroglast, dober (5 kilo 1 fl.), (165) „Sago črni“, dober salatni krompir (5 kilo 2 fl. 50 kr.), (179) „Gripple-Castle“, okroglo-valjast, jako izvrsten in okusen (5 kilo 1 fl.); A. 3. pozni namizni fini krompir: (264) „škorjančeva jajč-ka“ (Lerchen-Eier) drobičken, okrogel, močnat in in debelokožnat (5 kilo 1 fl.). To so najfinišje sorte namiznega krompirja, ki se daje le po vrtilah saditi in pridelovati.

K drugej vrsti B. pripada krompir, ki je ob enem dober za človeško jed pa tudi za polaganje živini in za izdelovanje žganjice. Razvrstiti jih hočemo na troje: v rani, srednje rani in pozni